

4 Keulen en Theophanou

Even met zevenmijslaarzen door de geschiedenis: Karel Martel, Pepijn de Korte, Karel de Grote, Lodewijk de Vrome. Toen viel de hele boel weer uit elkaar. Uiteindelijk regeerden in het Duitse rijk, waar het huidige Nederland ook bij hoorde, Hendrik de Vogelaar en zijn zoon, keizer Otto I of Otto de Grote.

De Byzantijnse prinses

Otto de Grote had ook grote aspiraties. Hij wilde voor zijn zoon een Byzantijnse prinses. Het klinkt wat oneerbiedig, maar de enige prinses die in de aanbieding was, was Theophanou. Ze was geen keizersdochter, maar haar moeder was een nicht van de vorige keizer. Op dat moment waren er ook geen andere jonge vrouwen in de keizerlijke familie van het Byzantijnse rijk en Theophanou was opgevoed aan het Byzantijnse hof.

Theophanou was geboren rond 960. Ze arriveerde in 972 in Ravenna en reisde met haar gevolg naar Rome. Daar trouwde ze op 14 april in de Sint Pietersbasiliek met de latere keizer Otto II. Haar huwelijksoorkonde is bewaard gebleven en bevindt zich nu in Wolfenbüttel. De tekst is in goud geschreven op perkament dat met meekrap (rood) en indigo (blauw) is gekleurd. Tot de bruidsschat van Theophanou behoorden o.a. Walcheren, Wichelen met de abdij van Nijvel, de hoven in Tiel, Herford, Tilleda en Nordhausen.

Theophanou bracht het nodige aan gewoontes mee uit Constantinopel. Ze ging elke dag in bad. Rare gewoonte, toch? Ze at met een vork. Nou ja, daar heb je handen en vingers voor gekregen.... Ze introduceerde de verering van Sint Nicolaas. En ze bracht relieken mee, waarover later meer.

Theophanou en Otto trouwden wel in 972, maar het eerste kind werd pas geboren in 977, toen Theophanou ongeveer 18 jaar oud was. Even een lijstje:

- Adelheid (977-1045), abdis van Quedlinburg, Gernrode, Vreden en na het overlijden van haar zus ook van Gandersheim. Dat werd dus een machtige dame.
- Sophia (978-1039), abdis van Gandersheim en van het stift Essen. Dat laatste wordt belangrijk bij het ontwikkelen van de industrie in het Ruhrgebied.
- Mathilde (978-1025), de enige van de zussen die trouwde. Haar man was paltsgraaf Ezzo van Lotharingen en zij kregen tien kinderen. Eén van hun dochters werd koningin van Polen en veel vorstenhuizen in Oost Europa stammen van Mathilde en Ezzo af.
- Otto en een tweelingzusje waarvan we geen naam weten. Deze tweeling werd geboren toen Theophanou van Aken op weg was naar de palts van Nijmegen, in 980. Het tweelingzusje is kort na de geboorte gestorven.

In 973 was keizer Otto I gestorven. Het jonge paar kreeg ruzie met zijn weduwe, Adelheid, de moeder van Otto II, waarschijnlijk over haar rechten als weduwe. Ondertussen trokken Otto II en Theophanou door het rijk van palts naar palts. In 980 werd de ruzie met Adelheid bijgelegd. Otto en Theophanou trokken naar Italië om daar hun macht te versterken en te vechten tegen de binnenvallende Saracenen. Maar de Saracenen waren niet het enige gevaar.

Op 7 december 983 overleed Otto in Rome aan malaria. Voordat het nieuws bekend was, werd de kleine Otto III al in Aken gekroond tot opvolger van de keizer. Zijn kroontje werd later geschonken aan de Gouden Madonna van Essen.

De machtigste vrouw van West-Europa

De opvolging ging niet zonder turbulentie. Hendrik de Twistzieke, een neef van Otto II, maakte ook aanspraak op de troon. Hij ontvoerde de kleine Otto III en zijn zusje Adelheid en nam hen vanuit Keulen mee naar een burcht in de omgeving van Goslar. Maar de edelen van het Duitse rijk hadden liever Theophanou dan Hendrik de Twistzieke. Hij had zijn bijnaam niet voor niets gekregen. Uiteindelijk moest Hendrik de kinderen laten gaan en zich onderwerpen aan Theophanou.

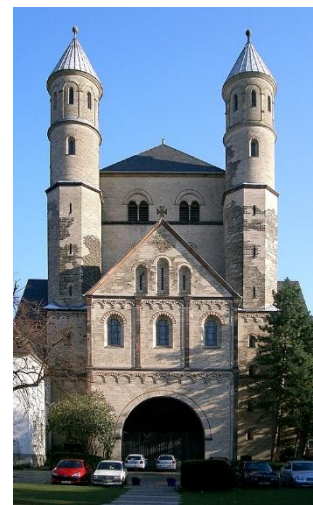
In eerste instantie deelden Theophanou en Adelheid het regentschap, maar omdat Theophanou Adelheid vanwege haar familieconnecties met tegenstanders toch niet helemaal vertrouwde, werd Adelheid uit haar positie gezet. Vanaf 985 was Theophanou de machtigste vrouw van West-Europa. Een tijdgenoot als Thangmar van Hildesheim noemt haar als 'uitermate wijs'. Thietmar van Merseburg beschrijft haar als 'vriendelijk voor al diegenen die eerlijk waren, maar met angstaanjagende superioriteit tegen rebellen'. Thietmar schrijft ook over de culturele uitstraling van haar hof in Nijmegen. Niettemin, haar schoonmoeder Adelheid zorgde later voor een slechte pers.

Theophanou had geen goede gezondheid. Ze overleed in 991 in de Valkhofpalts in Nijmegen. Haar lichaam werd van Nijmegen naar Keulen gebracht. Theophanou wilde namelijk graag begraven worden in de Sankt Pantaleon in Keulen.

Adelheid nam prompt het regentschap weer over. Vier jaar later, toen Otto III meerderjarige werd verklaard, stuurde de jonge keizer zijn grootmoeder zonder pardon weg. Hij liet in de palts in Nijmegen de Nicolaaskapel bouwen ter ere van zijn moeder.

De Sankt Pantaleon in Keulen

Pantaleon was de lijfarts van keizer Maximianus. Hij stierf als martelaar en is de beschermheilige van artsen en vroedvrouwen. Aan het einde van de

vierde eeuw werd hij al als heilige vereerd in Constantinopel. Die verering breidde zich uit naar West-Europa. De eerste kerk die aan Pantaleon gewijd werd, was de Sankt Pantaleon in Keulen. De relieken in die kerk gingen waarschijnlijk met de inval van de Noormannen verloren, maar Theophanou bracht weer nieuwe relieken mee en steunde de abdij die aan deze kerk verbonden was.

De Sankt Pantaleon is gebouwd op een Romeinse villa. In de crypte zijn daar nog resten van te zien. In de zesde en zevende eeuw werd de locatie als begraafplaats gebruikt en rond 800 stond hier een eenvoudig zaalkerkje.

In de tiende eeuw stichtte aartsbisschop Bruno, een broer van keizer Otto I, hier een Benedictijner abdij. Hij werd hier in 965 begraven. De oude kerk was uitermate bouwvallig en de opvolger van aartsbisschop Bruno begon met de bouw van een nieuwe kerk. Hij wijdde het koor van die kerk in 980. Theophanou betaalde de bouw van het westelijke deel van de kerk. Zij had een speciale band met Sankt Pantaleon. Net als Bruno werd ook Theophanou in deze kerk begraven. De sarcofaag van Bruno staat in de crypte, die van Theophanou in een kapel in het westwerk van de kerk. In 1002 stierf de jonge keizer Otto III. Voordat hij naar Aken werd gebracht om te worden begraven, werd hij in de Sankt Pantaleon opgebaard.

Rond 1502 kreeg de kerk een doksaal in laatgotische stijl. Een doksaal vormt de afscheiding tussen de ruimte voor de priesters en de ruimte voor de leken. Het doksaal werd in 1695 verplaatst naar het westwerk en gebruikt als basis voor het een orgel. Bij het doksaal staan de reliekschrijnen van de heiligen Albanus en Maurinus. Ze dateren uit de twaalfde eeuw. Vanaf 1618 werd de Sankt Pantaleon omgebouwd in barokstijl, naar de mode van die tijd.

In 1794 kwamen de Fransen: zij gebruikten de kerk in eerste instantie als paardenstal. Bij de restauratie aan het einde van de negentiende eeuw kreeg het westwerk zijn Ottoonse uiterlijk weer terug.

In de Tweede Wereldoorlog raakte de Sankt Pantaleon flink beschadigd. Bij de restauratie vond ook archeologisch onderzoek plaats.

